

Sosiaali- ja terveysministeriö
PL 33
00023 VALTIONEUVOSTO

LAUSUNTO

24.8.2026

Viite: Lausuntopyyntö VN/22496/2026

EOAK/6556/2026 Lausunto: Sosiaalihuollon teknologiaa koskeva täydentävä hallituksen esitys

1 ALUKSI

1.1 Pyynnön tausta

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut mahdollisuuden kirjallisen lausunnon antamiseen luonnoksesta sosiaalihuollon teknologiaa koskevaksi täydentäväksi esitykseksi. Kuulemistilaisuus on järjestetty 18.8.2026.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pyysi alkuperäisestä esityksestä perustuslakivaliokunnan lausunnon. Tässä lausunnossaan (51/2025 vp) valiokunta totesi (kohta 9), että ehdotettu sääntely teknologisten ratkaisujen käytöstä jää perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin kuuluvan täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen kannalta liian yleispiirteiseksi ja erittelemättömäksi. Sääntelyä oli välttämätöntä täsmentää merkittävästi niin, että siitä käyvät nyt ehdotettua selvemmin ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset. Tällainen muutos oli edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta käsitteli alkuperäistä esitystä useassa valiokunnan kokouksessa.

Valiokunta päätti pyytää valmistelemastaan mietintöluonnoksesta toisen perustuslakivaliokunnan lausunnon. Perustuslakivaliokunta arvioi lausunnossaan (PeVL 36/2026 vp), että esityksessä oli edelleen

epäselvyyksiä (kohta 12 ja kohta 16). Lisäksi valiokunta lausui, että teknologisten ratkaisujen käytön edellytykset voivat olla erilaisia tilanteissa, joissa asiakas ymmärtää asian ja on kykenevä antamaan suostumuksensa ratkaisun käyttöön ja joissa näin ei ole. Jälkimmäisessä tapauksessa siltä osin kuin sääntelyssä on kyse yksityisyyden suojaan puuttumisen mahdollistavista teknologisista ratkaisuista, olisi säädettävä nimenomaisista laissa yksilöidystä asiallisista asiakkaan hoivan ja hoidon laatuun kiinnittyvistä edellytyksistä sille, että teknologisen ratkaisun avulla voidaan esimerkiksi seurata elintoimintoja, ääntä, liikettä tai sijaintia.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan täydennettäväksi hallituksen esitystä eduskunnalle sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta (HE 113/2025 vp).

Esityksessä ehdotetaan, että sosiaalihuoltolain sääntelyä täydennettäisiin siten, että esitykseen lisättäisiin uusi 47 a, 47 b, 47 c § ja 47 d §. Lisäksi 47 ja 48 §:ää ehdotetaan muutettaviksi. Myös esityksen 3 ja 39 §:ää muutettaisiin. Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain 16 §:ää muutettaisiin vastaavasti kuin sosiaalihuoltolain 39 §:ää. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 10 e §:ää muutettaisiin.

Täydentävä esitys liittyy vuoden 2027 talousarvioesitykseen, ja se on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lakien on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2027.

1.2 Aiemmin annetut lausunnot

Viitaan sosiaali- ja terveysministeriölle annettuun lausuntoon hallituksen esityksen luonnoksesta 5.6.2025 [EOAK/2588/2025](#) sekä lausuntoihin eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle 3.11.2025 [EOAK/6733/2025](#) ja 1.12.2025 [EOAK/7740/2025](#).

Esitykseen eduskuntakäsittelyn aikana ehdotettujen muutosten osalta viitaan erityisesti 26.2.2026 eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle annettuun lausuntoon [EOAK/1472/2026](#) sekä perustuslakivaliokunnalle 12.11.2025 annettuun lausuntoon [EOAK/7061/2025](#).

Perustuslakivaliokunnan ensimmäisen lausunnon (51/2025 vp) antamisen jälkeen sosiaali- ja terveysministeriön muutosehdotusten pohjalta tehtyä sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnosta olen arvioinut 22.4.2026 antamassani lausunnossa [EOAK/3044/2026](#).

2 TÄYDENTÄVÄN ESITYKSEN ARVIOINTI

Esitän kohteliaimmin lausuntonani seuraavan.

2.1 Yleistä

Yhdyn sekä perustuslakivaliokunnan, sosiaali- ja terveysvaliokunnan että sosiaali- ja terveysministeriön näkemykseen siitä, että perusoikeuksiin vaikuttavasta teknologian käytöstä sosiaalihuollossa tulisi säätää lailla viivytyksettä.

Ottaen huomioon, että pohjaesityksestä on ennen eduskuntakäsittelyä ja sen aikana annettu jo lukuisia lausuntoja, joiden perusteella esitykseen on valmisteltu useita muutoksia, on nyt lausunnolla ollut hallituksen esitystä täydentävä esitys kuitenkin nähdäkseni keskeneräinen.

Näkemykseni mukaan luonnoksen jatkovalmistelun onnistumiseksi ei ole riittävää, että esitykseen tehtäisiin nopeasti yksittäisiä muutoksia kuulemistilaisuuden ja annettujen lausuntojen perusteella. Ottaen huomioon esityksen suuren merkityksen, olen huolestuneena seurannut, miten esitystä on kerta toisensa jälkeen pyritty nopeasti muuttamaan ilman, että muutosten huolelliseen toteuttamiseen ja ehdotetuista muutoksista aiheutuviin mahdollisiin epäkohtiin olisi ehditty kiinnittää riittävästi huomiota.

Katson, että keskeinen ongelma koko valmistelun ajan on ollut se, ettei hallituksen esityksestä ole riittävällä tavalla käynyt ilmi, miten uudet säännökset tulisivat sovellettaviksi osana jo voimassa olevaa taikka samoihin aikoihin voimaan tuleviksi tarkoitettuja säännöksiä. Nähdäkseni valmistelua on toisaalta haitannut merkittävästi se, ettei itsemääräämisoikeutta koskevaa lainsäädännön kokonaisuudistusta ole vielä tehty. Arvioitaessa teknologian käytön mahdollisia vaikutuksia perusoikeuksien rajoittamiseen käytettävissä olisi kuitenkin myös ollut voimassa olevaa sääntelyä ja oikeuskäytäntöä.

Kun kyse on keskenään hyvin erityyppisistä teknologioista ja käyttötarkoituksista olennaista on, että valmistelun kuluessa arvioidaan huolella miltä osin teknologian käytöllä voi olla perusoikeuksia rajoittava vaikutus. Jos tällaista vaikutusta ei ole, voisivat sekä käytön edellytykset, että ratkaisujen tekeminen olla hallinnollisesti huomattavasti kevyempiä kuin ehdotetuissa säännöksissä. Silloin kun riski rajoittamiselle on ilmeinen, tulisi sääntelyn olla selkeää sekä edellytysten että päätöksenteon osalta. Tältä osin luonnosta on vielä korjattava.

Katson, ettei luonnoksessa edelleenkään ole riittävällä tavalla arvioitu miten säännökset tulisivat sovellettaviksi esimerkiksi eri palveluissa oleviin vammaisiin henkilöihin taikka lapsiin ja miten tilanteet olisivat verrannollisia käytettäessä nyt ehdotettavia teknologisia välineitä tai erityislaeissa säädettyjä toimenpiteitä. Näiden tilanteiden avaaminen perusteluissa olisi

keskeistä sen erottamiseksi, milloin ja miten teknologian käyttäminen ei voisi ehdotetun lainsäädännön perusteella olla sallittua.

Apulaisoikeusasiamiesten lausuntojen keskeisin kannanotto on ollut, että tarvittavat muutokset tulisi valmistella huolellisesti vaikutusarvioineen. Kun yksittäisiin kohtiin tehdään kiireisellä aikataululla muutoksia, riski ennakoimattomiin vaikutuksiin ja sitä kautta asiakkaiden perusoikeuksien loukkaamiseen kasvaa.

En ole tässä lausunnossani luetellut muita asioita, joita aiemmista lausunnoista on jo otettu huomioon. Siltä osin kuin näin ei ole käynyt viittaan edellä kohdassa 1.2 mainittuihin lausuntoihin.

Täydennysehdotukseen sisältyvistä muutoksista totean lisäksi seuraavaa.

2.2 Säännöskohtaisia huomioita

Sosiaalihuoltolain 47 §, 47 a §, 47 b § ja 47 c

Täydentävän esityksen luonnosta valmisteltaessa on nähdäkseni pyritty ottamaan huomioon perustuslakivaliokunnan viimeisin lausunto (PeVL 36/2026 vp) siten, että säännösten 47 a, 47 b ja 47 c mukaisia teknologisia ratkaisuja on kuvattu aiempaa yksityiskohtaisemmin ja tarkemmin sekä perusteluissa että pykälissä.

Ehdotetussa muodossaan sääntely olisi kuitenkin edelleen huomattavan tulkinnanvaraista. Sekä 47 a, 47 b, että 47 c §:n ensimmäisessä virkkeessä säädetään, että kyseistä teknologista ratkaisua saa käyttää. Katson, että ilmaisu on harhaanjohtava ottaen huomioon että 47 §:ssä on säädetty yleisistä edellytyksistä ratkaisujen käyttämiselle ja jokaisessa mainitussa säännöksessä on lisäksi säädetty muita kuin ensimmäisessä virkkeessä olevia edellytyksiä ratkaisun käyttämiselle.

Kyseisiä ratkaisuja voidaan siis käyttää, ellei juuri kyseisestä säännöksestä tai laista tai muusta lainsäädännöstä muuta johdu. Tämän pitäisi ilmetä säännöksistä selkeästi.

Pykälistä pitäisi myös käydä selkeästi ilmi, jos sääntelyn tarkoitus on se, ettei asiakkaan ole pakko suostua käyttämään tiettyä teknologista ratkaisua, tai jos käyttö ei olisi mahdollista silloin kun sillä olisi haitallisia vaikutuksia kolmansiin osapuoliin. Nyt asia on ilmaistu melko epäselvästi ja monin eri tavoin luonnoksen perusteluissa.

Arvioin, että tietyn teknologisen ratkaisun käyttöä olisi mahdollista käytännössä lisätä yksinkertaisesti siten, että asiakkaille kerrotaisiin nykyistä enemmän käytettävissä olevista mahdollisuuksista. En ole täysin vakuuttunut siitä, että näin monimutkainen lainsäädäntö olisi tarpeen tällaisen tavoitteen saavuttamiseksi esimerkiksi kaikissa 47 a §:n kattamissa tilanteissa.

Mikäli tarkoituksena olisi, että asiakkaan olisi joissakin tilanteissa pakko ottaa käyttöön tietty teknologinen ratkaisu, taikka kaikki esityksessä mainitut ratkaisut, on selvää, että kyseessä olisi voimakas puuttuminen henkilön itsemääräämisoikeuteen. Tällöin sääntelyn olisi lähtökohtaisesti täytettävä kaikilta osin ne edellytykset, mitä rajoitustoimenpiteitä koskevalta lainsäädännöltä on edellytetty.

Säännöksistä ja niiden perusteluista ei ehdotetussa muodossa käy ilmi, miten tulisi menetellä, jos jossakin tilanteessa useammankin säännöksen voitaisiin tulkita olevan sovellettavissa.

Perusteluissa tulisi erikseen arvioida säännösten soveltaminen lastensuojelussa sekä muissa lasten palveluissa. Vammaisten henkilöiden osalta tulisi arvioida samankaltaisten tilanteiden oikeudellinen arviointi eri palvelumuodoissa voimassa olevien ja ehdotettujen säännösten perusteella. Myös säännösten soveltaminen vanhuspalveluissa sekä päihde- ja mielenterveyspalveluissa tulisi kuvata tarkemmin.

Hallituksen esitysluonnoksessa on hyvin lyhyesti sivuutettu sääntelyn suhde EU:n tekoälyasetukseen. Katson kuitenkin edelleen, kuten lausunnossani EOAK/3044/2026 totesin, että ehdotuksessa tulisi arvioida sääntelyä siitä näkökulmasta, että sääntelyn tarkoittamat teknologiat sisältäisivät tekoälyä. Tällaisiin teknologioihin sisältyy omanlaisia riskejä. Lisäksi esityksessä tulisi arvioida kansallista liikkumavaraa suhteessa tekoälyasetukseen.

Sosiaalihuoltolain 47 d § ja vanhuspalvelulain 16 §

Tehtävieni mukaisesti en ota kantaa täysin yksityisen toiminnan sääntelyyn. Totean kuitenkin, että pyrkimykset säätää samassa laissa sekä hyvinvointialueiden että yksityisten yritysten toiminnasta ovat luonnoksessa johtaneet siihen, että kokonaisuus on epäjohtonmukainen.

Pykälän 4 momentin mukaan, jos kyse on yksityisestä palveluntuottajasta, kyseisen yksikön vastaavan johtajan on tehtävä päätös teknologisen ratkaisun käyttöön ottamisesta, jos asiakas ei kykene ymmärtämään asian merkitystä. Nähdäkseni sama ratkaisu olisi toimiva myös siinä tapauksessa, että palveluntuottaja olisi hyvinvointialue (tai yksityisen tuottama hyvinvointialueen järjestämä palvelu). Asialla olisi suuri merkitys jo senkin vuoksi, että ehdotetussa mallissa ainoastaan yksityistä toimijaa/yksityisoikeudellista sosiaalipalvelua koskeva muutoksenhaku menisi suoraan hallinto-oikeuteen ilman oikaisuvaatimusta. En pidä tällaista sääntelytapaa yhdenvertaisena enkä siten mahdollisena. Luonnoksessa 2 ja 4 momentin säännösteksti ja perustelut ovat epäselvät, eivätkä täysin vastaa toisiaan. Molempia tulisi tarkentaa siten, ettei synny epäselvyyttä siitä, koskeeko sääntely sekä kaikkea hyvinvointialueen järjestämää vai sen tuottamaa toimintaa ja vastaavasti, onko kyse ainoastaan täysin yksityisoikeudellisesta toiminnasta vai kaikesta yksityisen toimijan tuottamasta toiminnasta.

Ehdotetussa muodossa teknologinen ratkaisu tulisi erityisesti ikääntyneillä sisällyttää sekä palvelutarpeen arviointiin että asiakassuunnitelmaan että itse palvelupäätökseen. Pidän menettelyä melko raskaana, mikäli kyseessä ei ole millään tavoin asiakkaan perusoikeuksiin vaikuttavasta teknologisesta ratkaisusta. Jos kyse olisi ratkaisusta, joka rajoittaisi henkilön perusoikeuksia olisi sen sijaan selkeämpää ja johdonmukaisempaa, että asiasta tehtäisiin erillinen päätös.

Jos kyse olisi tilanteesta, jossa arvioitaisiin, ettei asiakas kykene (itsenäisesti) arvioimaan asian merkitystä, tulisi pykäliin selkeästi merkitä velvoite ottaa huomioon asiakkaan mahdollisesti etukäteen ilmoittama hoitotahto ja sekä pykälässä että perusteluissa tulisi olla selkeästi näkyvillä toimintamalli, jota tulisi noudattaa esimerkiksi muistisairaiden henkilöiden kanssa. Perustelujen säännöskohtaisessa osuudessa pitäisi pykälän (muokatun) sanamuodon mukaisesti selostaa miten toimien ja missä järjestyksessä erilaisissa tilanteissa tulisi ottaa huomioon henkilön etukäteen antama hoitotahto, henkilön valitseman edunvalvontavaltuutetun/edunvalvojan tahdonilmaisut sekä noudattaa sosiaalihuollon asiakaslain säännöksiä asiakkaan tahdon selvittämisestä erityistilanteissa yhdessä omaisten ja läheisten kanssa. Katson, että asian merkittävyyden takia ei olisi riittävää, että asia selostettaisiin ainoastaan perustelutekstissä.

Sosiaalihuoltolain 48 §

Ehdotetun säännöksen 4 momentin mukaan teknistä valvontaa ei saisi toteuttaa asiakkaan kodissa, asunnossa tai muissa tiloissa, joiden katsotaan kuuluvan kotirauhan piiriin. Näkemykseni mukaan kotirauhan käsite tulisi määritellä ehdotetussa laissa ja perusteluissa tulisi selkiyttää pykälässä mainittujen periaatteiden noudattamista. Oikeasuhtaisuus edellyttää, ettei ainoastaan ole mahdollista käyttää esimerkiksi sumennettua kuvaa, vaan näin olisi tehtävä, mikäli ei ole perusteita muunlaiselle kuvaamiselle. Vanhustenhuollon laillisuusvalvonnassa on usein kohdattu ilmiö, jossa hoivayksiköissä ei ole osattu noudattaa oikeusperiaatteita, koska henkilökunnalla ei ole ollut konkreettista tietoa siitä, mitä periaatteet tarkoittavat. Katson, että perusteluissa tulisi selkeimmin esimerkein kuvata sekä tässä että muissa harkintaa edellyttävissä säännöksissä, miten arviointia tulisi toteuttaa asteittain.

Asiakasmaksulain 10 e §

Ehdotuksen mukaan hyvinvointialue saisi periä asiakasmaksua kiireellisestä palvelusta, joka toteutettaisiin käyttäen teknologista ratkaisua. Perustelujen mukaan kyse olisi turva-auttamispalvelusta, jota toteutettaisiin osana sosiaalihuoltolain mukaista kotihoitoa.

Viitataan aiemmin annettuihin lausuntoihin ja ratkaisuihin (EOAK/5457/2024 ja [EOAK/6034/2024](#)). Totean, että palvelun sisällöstä tulisi säätää nimenomaisesti sosiaalihuoltolaissa, jolloin asia voitaisiin myös selostaa säännösperusteluissa. Kun kyse on perusoikeuksien toteutumisen kannalta herkästä palvelusta, jonka sääntely on pitkään ollut tulkinnanvaraista, tulisi sääntelyn selkeyteen kiinnittää erityistä huomiota.

Apulaisoikeusasiamies
Susanna Lindroos-Hovinheimo

Esittelijäneuvos
Lotta Hämeen-Anttila

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.